

Η Ελπίδα σε Κρίση

Κουλτούρα και Τέχνη στην εποχή της παγκοσμιοποίησης
Γιώργος μιχελακάκης

Εισαγωγή, μέρος β'

Χρειαζόμαστε τη θεωρία, αλλά η ζωή και η συνείδηση, μας θέτουν ορισμένα όρια που μας εμποδίζουν να την αποκτήσουμε ή τουλάχιστον, να είμαστε σίγουροι γι' αυτήν.
R. Williams

Στην δική μας ανάλυση αποφύγαμε εντελώς τη συνηθισμένη εθνική ορολογία όπως «διασπορική Τέχνη», «Ελληνική Τέχνη στην Αυστραλία», «Ελληνο-Αυστραλιανή τέχνη», ή και «Αυστραλό-Ελληνική Τέχνη».

Οι όροι αυτοί δεν προσφέρονται για την προσέγγιση της τέχνης ανθρώπων που βρίσκονται μεταξύ πολιτισμών ανομοιογενούς εξέλιξης, σε εποχές επιστημοτεχνικού καλπασμού, και στο πέρασμα από την μορφοστατική, κλειστή «δομή», προς ένα μορφογενετικό, ανοιχτό «σύστημα», με κανονιστική αξία, όπου η σχέση υποκείμενο-αντικείμενο αναθεωρείται και κατανοείται ως προθεσιακά εμποτισμένο και αμφίδρομο.

Για τον υποψιασμένο αναγνώστη ή για τον ευαισθητοποιημένο ακτιβιστή, είναι ασύμβατο η ταυτότητα ενός ανθρώπου να περιορίζεται στα περιεχόμενα που έχει επιβάλει το έθνος μέσω της ιδεολογίας στη γλώσσα. Ο περιορισμός της ταυτότητας στη γλώσσα σημαίνει αποσύνδεση της γλώσσας από το σωματικό-εννομητικό υλικό της υπόστρωμα, ολοσχερή εγκλεισμό του υποκειμένου στη «φυλακή της γλώσσας» και υπαγωγή στο διαχειριστικό δίκτυο του υπερεγώ, στον πατριαρχικό Νόμο, και πιο συγκεκριμένα στον γραφειοκρατικό έλεγχο. Υπό τους όρους αυτούς «γλωσσοποίηση της ταυτότητας» σημαίνει ετερονομία και πραγμοποίηση.

Η έλλειψη αυθεντικού μεταναστευτικού λόγου, άφησε άτομα και οργανισμούς εκτεθειμένους στην αλήθεια του εθνοθηρησκευτικού λόγου της χώρας καταγωγής, και ακόμα στην αλήθεια του πολιτιστικού «σχετικισμού» που προωθούν οι δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης. Για πολλούς, δεν έχει αποτελέσει πρόβλημα η έλλειψη ερμηνευτικών εργαλείων. Ο πολιτιστικός ιμπεριαλισμός που έχει δεχτεί η μετανάστευση τόσο από το εθνοθηρησκευτικό κέντρο, όσο και από τη χώρα υποδοχής δεν πολύ-ενοχλεί. Θεωρείται φυσικό, για άλλους οι μετανάστες να είναι προσκολλημένοι μιμητικά στην παραδοσιακή τους κουλτούρα, και για άλλους να αφομοιωθούν παθητικά στην δεσπόμενη κουλτούρα της παγκοσμιοποίησης.

Αν και το ενδιαφέρον μου για τον «πολιτισμό των μεταναστών» δεν ήταν καινούργιο, η προσέγγιση του έργου μεταναστών συγγραφέων και ζωγράφων, δεν ήθελα να είναι απλά μια προσωπική άποψη η οποία ως τέτοια είναι αποτέλεσμα παρορμήσεων. Από την άλλη η γνώση της ιστορίας και φιλοσοφίας της τέχνης (δηλαδή η θεωρητική γνώση που δημιουργήθηκε στο παρελθόν), δεν θεώρησα ότι ήταν αρκετή. Διότι η επιτυχής προσέγγιση ενός έργου τέχνης (που είναι η συμβολική μετάπλαση του βιώματος ζυμωμένου με ιδεολογία), απαιτεί την γνώση της συγκεκριμένης εποχής και κοινωνίας μέσα στην οποία δημιουργήθηκε το έργο. Μόνο μια τέτοια εξέταση της κοινωνίας και της εποχής μπορεί να μας δώσει τις γνώσεις για να κάνουμε τους αναγκαίους

συσχετισμούς μεταξύ του έργου τέχνης και της εποχής του. Για να δούμε αν και πως, το έργο τοποθετείται μέσα στα πλαίσια της εποχής του και τις προκλήσεις που αυτή δημιουργεί.

Συνήθως οι ιστορίες για τη μετανάστευση που έχουν γραφτεί είναι περιγραφικές, στέκονται σε γεγονότα και στην επιφάνεια των πραγμάτων χωρίς εμβάθυνση. Πολύ λίγοι είναι οι συγγραφείς που με τα έργα τους μας δίνουν στοιχεία που εφόσον τα ενώσουμε σε ένα σχέδιο, μπορεί αυτό να αποτελέσει μια αρχή για εμβάθυνση στην κοινωνία και που η εικόνα που θα σχηματιστεί θα βοηθήσει να κατανοήσουμε και τα έργα τέχνης. Πώς τοποθετούνται μέσα στο κοινωνικό γίγνεσθαι: ως παθητική επιθυμία ενσωμάτωσης στην κοινωνία, ως άρνησή, ή υπέρβαση που αποκαλύπτει ένα νέο όραμα για τον κόσμο;

Η δική μου η προσπάθεια επανασύνδεσης με τον «πολιτισμό των μεταναστών», κατέληξε να εντοπίσει αρχικά κάποιους συγγραφείς, των οποίων το έργο πέρα από την δική του αξία, στον δικό του τομέα, περιέχει κάποιες έννοιες «κλειδιά», που νομίζω πως βοηθούν στην κατανόηση της βαθύτερης δομής της κοινωνίας, η οποία είναι αποτέλεσμα μακρόσυρτης διάρκειας γαλβανισμένης από το οικονομικό υπόβαθρο της κοινωνίας, αλλά και από το πολιτιστικό εποικοδόμημα που σέρνει μέσα του το παρελθόν.

Οι συγγραφείς αυτοί είναι: η Τούλα Νικολακόπουλου, ο Γιώργος Βασιλακόπουλος, η Παναγιώτα Νάζου, ο Βρασίδης Καραλής και ο Αντώνης Δρακόπουλος. Οι έννοιες «κλειδιά» που αντλώ από το έργο τους είναι: **Ο Ιμπεριαλισμός, η Πατριαρχία και «το Ανοιχτό Έργο τέχνης».**

Όπως θα δούμε, οι δύο πρώτες έννοιες περιγράφουν βαθιές οικονομικές και πολιτιστικές δομές και πως αυτές κάτω από την εξέλιξη της κοινωνίας εγκαθιδρύουν την τρίτη έννοια-κλειδί: την «ανοιχτή φόρμα» για ό,τι αφορά την τέχνη.

Ο **ιμπεριαλισμός**, είναι η έννοια που περιγράφει τις κοινωνικές αιτίες των μαζικών μεταναστευτικών ρευμάτων, και την κυρίαρχη ιδεολογία μέσω της οποίας οι μετακινούμενες μεταναστευτικές ομάδες προσαρμόζονται και ενσωματώνονται στα νέα κοινωνικά πλαίσια.

Η **Πατριαρχία**, είναι η έννοια που περιγράφει την κουλτούρα των παραδοσιακών κοινωνιών γενικά, και κυρίως την νοοτροπία «παροχής υπακοής με αντιπαροχή ορισμένη προστασία», την οποία κληρονόμησαν και διατήρησαν με μειωμένη την κοινωνική της βαρύτητα στο βαθμό που αστικοποιήθηκαν τα Εθνικά Κράτη και την οποία οι μετανάστες φέρουν ως πολιτισμική κληρονομιά της χώρας καταγωγής τους, στους χώρους της μετανάστευσης.

Η Τρίτη έννοια, το **Ανοιχτό έργο τέχνης**, αποτελεί στο χώρο της αισθητικής την αιχμή της ιδεολογίας του σχετικισμού, που εγκαθιδρύουν οι δυνάμεις

της παγκοσμιοποίησης ως το νέο ιδεολογικό πρόσωπο του ιμπεριαλισμού. Όπως οι κουλτούρες χάνουν την όποια ουσία τους, και η αλήθεια τους σχετικοποιείται για να καμφθεί η απολυτότητα της αλήθειας που φέρουν, έτσι και το έργο τέχνης δεν έχει δική του εγγενή οντότητα, την παίρνει απ' έξω.

Ας δούμε τις έννοιες αυτές και τους συγγραφείς από πιο κοντά.

Οι Τ. Νικολακόπουλου και του Γ. Βασιλακόπουλου στα έργα τους «Υποτέλεια και Ελευθερία, Έλληνες μετανάστες στην λευκή Αυστραλία και κοινωνική αλλαγή», 2004. Και «*Indigenous Sovereignty and the Being of the Occupier, Manifesto for a white Australian Philosophy of Origins*» 2013, μας δίνουν το πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων που διαμορφώθηκαν την αυστραλιανή κοινωνία. Οι σχέσεις αυτές δεν ήταν μονοσήμαντα σχέσεις βίας, αλλά και σχέσεις ιδεολογικής υποταγής και εξάρτησης.

Ο Δυτικός ιμπεριαλισμός (βρετανικός στην περίπτωση της Αυστραλίας), παραβιάζοντας με την κλοπή της γης των ιθαγενών, την οντολογική (εθιμική) θεμελίωσή του πάνω στην ιδιοκτησία, έχει την ανάγκη ενός είδους «τεχνικής» νομιμοποίησης της παράνομης κατοχής της γης, η οποία θα είναι ιδεολογική και θα λειτουργήσει αποφορτίζοντας την ενοχή που συσσωρεύτηκε από την αρχική και συνεχιζόμενη παραβίαση. Την ιδεολογική αυτή νομιμοποίηση θα την δώσει το ρεύμα των μη βρετανών μεταναστών που θα ακολουθήσει, το οποίο στο βαθμό που ενσωματώνεται ως πραγματικός ή δυνητικός ιδιοκτήτης, αναγνωρίζει ως κύριο τον λευκό βρετανό εισβολέα, ενώ ταυτόχρονα σιωπηρά αρνείται αυτή την κυριαρχία στον ιθαγενή.

Η συνέχεια την άλλη Παρασκευή
 Λεζάντα: Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχελακάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)